

การรับรู้การล่งละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น*

นันทิกา ตั้งเพียร พย.ม.**

กฤตยา แสงเจริญ ปร.ด.***

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการรับรู้พฤติกรรม ประสพการณ์ วิธีการเผชิญปัญหาและผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น ศึกษาในนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 หลักสูตรภาคปกติ ที่กำลังศึกษาภาคต้นปีการศึกษา 2558 ของรัฐและเอกชนจำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอนใช้แบบสอบถามซึ่งผ่านการหาค่าความตรงและความเที่ยงโดยใช้สูตร Kuder Richardson: KR 20 ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.83 โดยสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อ 1) พฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศ 2) ประสพการณ์การพบเห็นการล่งละเมิดทางเพศและการถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยตรง 3) วิธีการเผชิญปัญหาเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศ 4) ผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและความแปรปรวนทางเดียว

ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษามีการรับรู้พฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศโดยรวมของเพศทางเลือกร้อยละ 61.5 เพศหญิงร้อยละ 55.7 และเพศชายร้อยละ 48.7 ซึ่งการรับรู้ในแต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) โดยนักศึกษามีประสพการณ์โดยตรงจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ร้อยละ 31 (เพศทางเลือกร้อยละ 60, เพศชายร้อยละ 32.7, เพศหญิงร้อยละ 29.1 ตามลำดับ) ซึ่งนักศึกษาที่เคยมีประสพการณ์โดยตรงในแต่ละเพศมีการใช้วิธีการเผชิญปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} > 0.05$) ด้านการใช้วิธีการเผชิญปัญหาพบว่านักศึกษามีการใช้ทั้งรูปแบบมุ่งเน้นอารมณ์และมุ่งเน้นการแก้ปัญหา และนักศึกษาในแต่ละเพศได้รับผลกระทบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} > 0.05$) ซึ่งผลกระทบที่ได้รับจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ คือ ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านการเรียน ด้านพฤติกรรมทางสังคมและด้านสุขภาพจิต โดยมีผลกระทบต่อทุกด้านกับนักศึกษา ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรมีการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือกับกลุ่มนักศึกษาที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ

คำสำคัญ: ล่งละเมิดทางเพศ การรับรู้พฤติกรรม ประสพการณ์ วิธีการเผชิญปัญหา ผลกระทบ

*วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**นักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

***รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

The Perception on Sexual Harassment of University Students in KhonKaen Province*

Nuntiga Tungpien M.N.S**

Kritaya Swaengcharoen PhD***

Abstract

This study aimed to study the perception of university students in Khon Kaen Province on sexual harassment in terms of behaviors, experiences of coping strategies, and the effects from the sexual harassment. The participants were 400 fourth-year undergraduate students, first semester of academic year 2015. All of them were studying in the universities under the Higher Education Commission, Ministry of Education, Muang District of Khon Kaen Province. The samples were selected using the multi-stage random sampling. Through questionnaires, which determine the validity and reliability using the formula. Kuder Richardson(KR 20) coefficient was 0.83 with the confidence of a questionnaire inquiring about the reviews, and divided into four main parts: 1) the recognition of sexual harassment behaviors; 2) experiences from being sexually harassed; 3) coping strategies with sexual harassment; and 4) the effects from sexual harassment. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation and analysis of variance

The results showed that students perceived sexual harassment of Lesbian Gay Bisexual and Transgender (LGBT) students with 61.5%, female (55.7%) and male (48.7%). Their perception on sexual harassment of LGBT in different gender is significantly different (p -value < 0.05). The samples had experienced on sexual harassment by 31 % and from LGBT 60 %, male 32.7 % and female 29.1 %, respectively. They used strategies to coping with the problems in each gender are non - significantly different (p -value > 0.05). The model of emotional focused coping and problem focused coping were used. In term of gender, there are non - significantly different (p -value > 0.05). The impacts of sexual harassment affected to emotional, physiological, learning, social behavior and psychological aspect of student. Therefore, the university should establish a counseling center for the victims.

Keywords: sexual harassment, perception on sexual harassment in terms of behaviors, experiences, coping, effects

*Master of Nursing Science Thesis in Mental Health and Psychiatric Nursing, Graduate School, Khon Kaen University

**Student of Master of Nursing Science Program in Mental Health and Psychiatric Nursing, Faculty of Nursing, Khon Kaen University

***Assistant Professor, Faculty of Nursing, Khon Kaen University

บทนำ

ปัญหาการล่งละเมิดทางเพศ ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในปัญหาอาชญากรรมที่ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยถือเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตในการที่จะก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ และเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการเรียน เพื่อความรัก การเลือกอาชีพ การเตรียมพร้อมบทบาทเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงเป็นวัยที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจต่อปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ และพบว่าวัยนี้ยังมีความเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ¹⁻⁵

การศึกษาในต่างประเทศพบนักศึกษามหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา เคยมีประสบการณ์ถูกล่วงละเมิดทางเพศในนักศึกษาหญิงร้อยละ 62 ในนักศึกษาชาย ร้อยละ 61 และร้อยละ 73 ในเพศทางเลือก¹ นักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษเคยถูกล่วงละเมิดทางเพศ ร้อยละ 34² และประเทศญี่ปุ่นพบการล่งละเมิดทางเพศกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเกียวโต ร้อยละ 24.7 มหาวิทยาลัยชิซุโอกะ ร้อยละ 12.9 และมหาวิทยาลัยแห่งชาติโยโกฮาม่า ร้อยละ 11.5³ สำหรับการศึกษาในประเทศไทย พบนักศึกษามีประสบการณ์การถูกล่วงละเมิดทางเพศจากอาจารย์ ร้อยละ 64⁴ และการล่งละเมิดทางเพศในมหาวิทยาลัยไทย พบว่าแนวโน้มการล่งละเมิดทางเพศสูงขึ้นในปี 2554 มีจำนวนกว่า 27,000 ราย⁵ แม้ในปัจจุบันสังคมไทยจะมีการป้องกันการเกิดการล่งละเมิดทางเพศ แต่ก็ยังพบสถานการณ์การล่งละเมิดทางเพศในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยเกิดขึ้นบ่อย ซึ่งจะเห็นได้จากข่าวที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ^{4,7} และการรับรู้การล่งละเมิดทางเพศพบว่ายังมีความสับสนในการให้คำนิยามถึงพฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศและมีแนวโน้มในการให้คำนิยามอย่างแคบและไม่ครอบคลุมพฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศที่แสดงออกทางวาจาหรือลักษณะท่าทางที่ไม่ได้แสดงออกอย่างชัดเจน⁶ ซึ่งหากนักศึกษามีการรับรู้ต่อการล่งละเมิดได้ไม่ดีหรือเลือกวิธีการเผชิญปัญหา ไม่เหมาะสม ก็เสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศได้มากขึ้น จนอาจนำไปสู่การเกิดผลกระทบตามมาหลายด้านได้⁷ ซึ่งการถูกล่วงละเมิดทางเพศมีผลต่อด้านร่างกาย^{8, 9} ด้านอารมณ์และจิตใจ^{10,11} ส่งผลกระทบต่อการศึกษาและความสำเร็จในชีวิต การเข้าสังคมและการสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น¹³ และก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพจิตตามมาได้^{8,14}

จากการทบทวนงานวิจัยในประเทศไทย พบเพียงการศึกษา

เฉพาะในกลุ่มนักศึกษาหญิงและผู้กระทำระบุเฉพาะอาจารย์เท่านั้น ประกอบกับจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งและนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นมาจากหลากหลายจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการรับรู้พฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศ ประสบการณ์การถูกล่วงละเมิดทางเพศ วิธีการเผชิญปัญหา และผลกระทบเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับบุคลากรทางด้านสุขภาพจิตและสถานศึกษาในการจัดโครงการส่งเสริมการรับรู้เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาการล่งละเมิดทางเพศและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา รวมทั้งพัฒนาทักษะการเผชิญปัญหาที่เหมาะสมกับกลุ่มนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการรับรู้พฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศ ประสบการณ์การถูกล่วงละเมิดทางเพศ วิธีการเผชิญปัญหา เมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศและผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น ในแต่ละเพศ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive study) กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 หลักสูตรภาคปกติ ที่กำลังศึกษาภาคต้นปี การศึกษา 2558 มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 400 คน โดยได้จากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากสูตรการคำนวณตัวอย่างเพื่อประเมินค่าสัดส่วนประชากร (Cochran, 1977 อ้างใน วรณชนก จันทชุม, 2545)¹⁶ สุ่มด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi - stage random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งประกอบไปด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ได้รับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้แก่ ข้อคำถามเพศ อายุ และคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) มีจำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 2 การรับรู้พฤติกรรมการล่งละเมิดทางเพศ ผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรม

ล่วงละเมิดทางเพศของอัมพร ชำรงลักษณ์⁶ และ ทิพวรรณ แซ่ปั้ง¹⁸ ร่วมกับการทบทวนกฎหมายไทยเกี่ยวกับพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศ²¹ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ มีจำนวน 25 ข้อ ครอบคลุมพฤติกรรมใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวาจา (verbal sexual harassment) จำนวน 8 ข้อ ด้านท่าทาง (non verbal sexual harassment) จำนวน 9 ข้อ และด้านร่างกาย (physical sexual harassment) จำนวน 8 ข้อ โดยสอบถามถึงความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศในแต่ละข้อว่าเห็นด้วยหรือไม่ เพื่อวัดการรับรู้พฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศ การแปลผลหากตอบว่าใช่ ได้ 1 คะแนน หากตอบว่าไม่ใช่ ได้ 0 คะแนน จากจำนวนเต็ม 25 คะแนน ซึ่งตัวแปรนี้วัดความคิดเห็นของผู้ตอบว่าเห็นด้วยว่าพฤติกรรมที่ถามนั้นเป็นการล่วงละเมิดทางเพศหรือไม่ เช่น การเล่าเรื่องตลกกลมกให้ฟังทั้งๆที่ไม่อยากฟัง การถูกลูบหลัง กอดเอวโดยไม่เต็มใจ ฯลฯ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามประสบการณ์การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 1 ข้อ โดยให้ระบุคำตอบว่า เคยหรือไม่เคยมีประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเพื่อสอบถามถึงประสบการณ์โดยตรงจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศที่เคยเกิดขึ้นจริงกับนักศึกษา เพื่อประเมินค่าความชุกของการถูกล่วงละเมิดทางเพศกับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามวิธีการเผชิญปัญหาเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ มีจำนวน 22 ข้อ สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับวิธีการเผชิญปัญหาเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศ ของเพื่อสอบถามเกี่ยวกับวิธีการเผชิญปัญหาเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ วิธีการเผชิญปัญหามุ่งแก้ที่ปัญหาจำนวน 9 ข้อ และวิธีการเผชิญปัญหามุ่งเน้นที่อารมณ์จำนวน 13 ข้อ การแปลผล หากตอบว่าเคยใช้ ได้ 1 คะแนน หากตอบว่าไม่เคยใช้ ได้ 0 คะแนน คะแนนจากมากไปหาน้อย หมายถึง มีการจัดการปัญหาได้ดีตามลำดับคะแนนที่ได้

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ มีจำนวน 26 ข้อ จากผลกระทบใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย จำนวน 5 ข้อ ด้านการเข้าสังคม จำนวน 5 ข้อ ด้านอารมณ์และจิตใจ

จำนวน 7 ข้อ ด้านการเรียน จำนวน 4 ข้อ และด้านสุขภาพจิต จำนวน 5 ข้อ การแปลผล หากตอบว่าเคยมีได้ 1 คะแนน หากตอบว่า ไม่เคยมี ได้ 0 คะแนน คะแนนจากมากไปหาน้อยตั้งแต่ 0-26 คะแนน หมายถึง การได้รับผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศตามลำดับ หากได้คะแนนเต็ม 26 คะแนน หมายถึง ได้รับผลกระทบมากที่สุด หากได้คะแนนรวม 0 คะแนน หมายถึง ไม่ได้รับผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศเลย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบสอบถามในการวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการล่วงละเมิดทางเพศ จำนวน 2 ท่าน ด้านการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช จำนวน 3 ท่าน และคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of- Item Objective Congruence: IOC) ของแบบสอบถามในแต่ละข้อควรมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 – 1.00⁷ และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จำนวน 30 คน โดยหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตรของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (KuderRichardson: KR 20) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.83

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำหนังสือผ่านคณบดี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ถึงคณบดีมหาวิทยาลัยใน 4 แห่ง เพื่อขออนุญาตและขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล ประสานขอชั่วโมงกิจกรรมในการเข้าเก็บข้อมูลกับฝ่ายพัฒนานักศึกษาและเข้าพบกลุ่มตัวอย่างตามรหัสนักศึกษาที่สุ่มได้ ตามค่าสัดส่วนในแต่ละมหาวิทยาลัย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยรายละเอียดการพิทักษ์สิทธิ์และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดเตรียมกล่องให้อาสาสมัครใส่แบบสอบถาม โดยไม่ต้องส่งกับมือผู้วิจัยและเตรียมแผนความรู้เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แจกให้กับกลุ่มตัวอย่างทุกคน

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและความแปรปรวนทางเดียว

จริยธรรมในการวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และได้รับอนุญาต

จากคณะบดีมหาวิทยาลัยทั้ง 4 แห่ง กลุ่มตัวอย่างได้รับการพิทักษ์สิทธิ์โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ อธิบายขั้นตอนการดำเนินการเก็บข้อมูลและ ให้อิสระในตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยตามความสมัครใจ โดยการศึกษาครั้งนี้ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจแสดงความจำนงด้วยการยินยอมด้วยวาจา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 59.3 เพศชายจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 38.2 และเพศทางเลือกจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 มีอายุระหว่าง 21-23 ปี อายุโดยเฉลี่ยเท่ากับ 22 ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 21 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.2 และผลการศึกษาจากคะแนนเฉลี่ยสะสม พบว่า มีผลการเรียนอยู่ในระดับ 2.01-3.00 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.9

2) ศึกษาการรับรู้พฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษารับรู้ว่าพฤติกรรมนั้นๆเป็นพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศ ดังนี้ การรับรู้โดยรวมของเพศทางเลือกร้อยละ 61.5 เพศหญิงร้อยละ 55.7 และเพศชายร้อยละ 48.7 และจากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศ พบว่า กลุ่มนักศึกษาเพศต่างๆ มีการรับรู้พฤติกรรมการล่วงละเมิดทาง

เพศในแต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p -value < 0.05) (ตารางที่ 1)

3) ศึกษาประสบการณ์การถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า มีนักศึกษาที่เคยถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยตรง จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 31 จากจำนวนทั้งหมด 400 คน และเมื่อทำการวิเคราะห์ แยกเพศ พบว่า นักศึกษาเพศทางเลือกเคยถูกล่วงละเมิดทางเพศ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60 นักศึกษาเพศชาย จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 และนักศึกษาเพศหญิง จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 29.1 (ตารางที่ 2)

4) ศึกษาวิธีการเผชิญปัญหาเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีการใช้ทั้งวิธีการเผชิญปัญหาแบบมุ่งเน้นที่อารมณ์และแบบมุ่งเน้นการแก้ปัญหา และจากการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบเพศ พบว่า นักศึกษาในแต่ละเพศมีการใช้วิธีการเผชิญปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value > 0.05) (ตารางที่ 3)

5) ศึกษาผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาได้รับผลกระทบในทุกด้าน และจากการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบเพศ พบว่า นักศึกษาในแต่ละเพศได้รับผลกระทบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p -value > 0.05) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศ โดยจำแนกตามสถานภาพด้านเพศ (n=400)

พฤติกรรมรายด้าน	คะแนนเต็ม	ความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศ										
		เพศชาย			เพศหญิง			เพศทางเลือก			F	p-value
		%	\bar{X}	SD	%	\bar{X}	SD	%	\bar{X}	SD		
1. พฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศด้านวาจา	8	52.1	4.17	0.18	65.2	5.22	0.13	86.5	6.90	0.28	16.15	.00*
2. พฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศด้านท่าทาง	9	58.0	5.22	0.18	69.9	6.29	0.15	82.2	7.40	0.65	12.13	.00*
3. พฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศด้านร่างกาย	8	80.4	6.44	0.18	87.2	6.98	0.13	88.8	7.10	0.53	3.30	.04*
รวม	25	48.7	15.83	0.42	55.7	18.49	0.35	61.5	21.5	0.98	14.58	.00*

* p < .05

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละจากประสบการณ์การถูกล่วงละเมิดทางเพศของกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย (n=400)

ประสบการณ์ถูกล่วงละเมิดทางเพศ	เพศชาย (153)		เพศหญิง (237)		เพศทางเลือก (10)		(400) รวม	ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
เคยมีประสบการณ์	50	32.7	69	29.1	6	60	125	31.5
ไม่เคยมีประสบการณ์	103	67.3	168	70.9	4	40	275	68.8
รวม	153	100	237	100	10	100	400	100

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการเผชิญปัญหา โดยจำแนกตามสถานภาพด้านเพศ ของกลุ่มนักศึกษาที่ได้รับประสบการณ์ถูกล่วงละเมิดทางเพศ (n=125)

วิธีการเผชิญปัญหา	คะแนนเต็ม	วิธีการเผชิญปัญหา										F	p-value
		เพศชาย			เพศหญิง			เพศทางเลือก					
		%	\bar{X}	SD	%	\bar{X}	SD	%	\bar{X}	SD			
1.แบบมุ่งเน้นการแก้ปัญหา	9	16.0	3.19	0.21	7.2	3.08	0.17	27.8	4.17	0.30	1.31	.27	
2.แบบมุ่งเน้นที่อารมณ์	13	13.3	3.84	0.29	5.6	3.44	0.23	18.5	4.00	0.68	0.58	.56	
รวม	22	14.4	7.03	0.43	6.2	6.52	0.28	22.2	8.17	0.79	0.10	.37	

* p < .05

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบความแตกต่างของผลกระทบในแต่ละด้านโดยจำแนกตามสถานภาพด้านเพศ ของกลุ่มนักศึกษาที่ได้รับประสบการณ์ถูกล่วงละเมิดทางเพศ (n=125)

ผลกระทบ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ยแยกเพศ										F	p-value
		เพศชาย			เพศหญิง			เพศทางเลือก					
		%	\bar{X}	SD	%	\bar{X}	SD	%	\bar{X}	SD			
1.ด้านร่างกาย	5	6.1	0.68	0.37	1.7	0.40	0.12	10.0	0.83	0.48	1.24	.29	
2.ด้านพฤติกรรมทางเข้าสังคม	5	2.8	0.30	0.11	0.5	0.12	0.08	0.0	0	0.00	1.11	.33	
3.ด้านอารมณ์และจิตใจ	7	16.3	2.54	0.23	7.5	2.50	0.22	31.4	3.67	0.91	1.18	.31	
4.ด้านการเรียน	4	3.8	0.33	0.10	0.7	0.14	0.08	0.0	0	0.00	1.27	.28	
5.ด้านสุขภาพจิต	5	0.0	0.00	0.11	1.7	0.04	0.11	22.0	1.83	0.00	0.36	.70	
รวม	26	6.7	3.85	0.56	2.9	3.20	0.51	14.0	6.33	0.11	0.56	.58	

* p < .05

การอภิปรายผล

จากการศึกษาสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การรับรู้พฤติกรรมถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาการรับรู้พฤติกรรมถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น พบว่า นักศึกษารับรู้ว่าพฤติกรรมที่เป็นการล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่อยู่ในพฤติกรรมทางด้านร่างกาย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เด่นชัดมากกว่าด้านท่าทางและวาจา ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่

คลุมเครือ โดยพฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศต่อร่างกาย เป็นพฤติกรรมที่มีความชัดเจนและสื่อเจตนาต่อการกระทำการล้วงละเมิดทางเพศที่มีความรุนแรง ดังนั้นการรับรู้ในแต่ละพฤติกรรมจะรับรู้ตามระดับความรุนแรงที่ได้รับ⁷ และจากการศึกษาค้างนี้ยังพบว่า พฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศที่ไม่ใช่พฤติกรรมด้านร่างกายแต่นักศึกษามีการรับรู้ว่าเป็นการล้วงละเมิดทางเพศ เช่น การขู่หรือขู่ข่มขืนให้ดู การแอบมองใต้กระโปรง หน้าอกหรือบริเวณเป้ากางเกง การสำเร็จความใคร่ให้ดู การทำท่าทางขย้าหน้าอกหรือการใช้มือแสดงสัดส่วนของอวัยวะในร่างกาย หน้าอก สะโพก บั้นท้ายหรืออวัยวะเพศ หรือแม้แต่พฤติกรรมทางด้านวาจา เช่น การพูดขำกึ่งให้มีเพศสัมพันธ์โดยมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ เป็นต้น เนื่องจากพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่สื่อเจตนาต่อการกระทำทางเพศ ซึ่งถึงแม้ว่าบางพฤติกรรมจะเป็นพฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศที่ไม่รุนแรงก็ตาม แต่ถ้าพฤติกรรมมีความชัดเจนว่าเป็นเรื่องเพศ ก็จะมีการรับรู้การล้วงละเมิดทางเพศในระดับมากได้⁸ และจากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศ ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า เพศหญิงและเพศทางเลือกมีการรับรู้พฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศมากกว่าเพศชาย สอดคล้องกับการศึกษาของอรพินทร์ ชูชม นพวรรณโชติพันธ์และอัจฉรา สุขารมณ์³ พบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีการรับรู้พฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศมากกว่านักศึกษาชาย สามารถอธิบายได้จากการถ่ายทอดทางสังคมรอบด้านจากครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ให้เพศหญิงตระหนักถึงภัยของพฤติกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเพศ และเพศหญิงมีการให้คำนิยามการล้วงละเมิดทางเพศที่กว้างกว่าเพศชาย เพศหญิงจึงมีการรับรู้พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการล้วงละเมิดทางเพศมากกว่าเพศชาย⁶ และเพศทางเลือกมีการรับรู้พฤติกรรมมากกว่าเพศอื่นๆเนื่องจากเป็นเพศที่ถูกกระทำการล้วงละเมิดทางเพศมากที่สุด จึงมีการรับรู้ต่อแต่พฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศมากกว่าเพศชาย^{1,19}

2. ประสิทธิภาพจากการถูกล้วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น

ความชุกของผลการศึกษาค้างนี้พบว่า นักศึกษาเคยถูกล้วงละเมิดทางเพศโดยตรง ร้อยละ 31 ซึ่งมีค่าความชุกใกล้เคียงกับงานวิจัยของอังกฤษ² ในปี 2014 โดยพบความชุกของการถูกล้วงละเมิดทางเพศกับกลุ่มนักศึกษา ร้อยละ

34 และผลการศึกษาในค้างนี้น้อยกว่าค่าความชุกของการสมาคมมหาวิทยาลัยสหรัฐอเมริกา¹ ซึ่งพบค่าความชุกของการถูกล้วงละเมิดทางเพศกับกลุ่มนักศึกษา ร้อยละ 66 และงานวิจัยค้างนี้มีค่าความชุกมากกว่างานวิจัยในแถบเอเชีย เช่น ประเทศญี่ปุ่น³ ที่พบความชุกการถูกล้วงละเมิดทางเพศในกลุ่มนักศึกษา ร้อยละ 11.5 - 24.7 จากผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่าเนื่องจากความแตกต่างของวัฒนธรรมและทัศนคติของคนในสังคมต่อเรื่องเพศ ซึ่งประเทศในแถบยุโรปถูกมองว่าการแสดงออกเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติมากขึ้น^{4,6} และจากผลการศึกษาค้างนี้พบว่า เพศทางเลือกเคยมีประสบการณ์โดยตรงมากกว่าเพศชายและเพศหญิง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมาคมมหาวิทยาลัยสหรัฐอเมริกา¹ ที่พบว่าเพศทางเลือกเคยมีประสบการณ์ถูกล้วงละเมิดทางเพศ ร้อยละ 73 อธิบายได้ว่าเพศทางเลือกเป็นเพศมักจะถูกล้อเลียน เสียดสี เหน็บแนม ใส่ร้าย และดูถูก ใช้พูดจาสองแง่สองง่าม พูดเย้ยหยัน การกลั่นแกล้ง ไปจนถึงการลวนลามข่มขืน จากทั้งชายและหญิง เนื่องจากถูกตีตราจากคนในสังคมโดยมองว่าเพศทางเลือกเป็นเพศที่หมกมุ่นทางเพศหรือมีความความสัมพันธ์ทางเพศเป็นเรื่องปกติที่คนกลุ่มนี้รับได้ และอดทน ยอมรับสภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้น จึงมักถูกกระทำการล้วงละเมิดทางเพศอยู่บ่อยครั้ง^{5,19}

3. วิธีการเผชิญปัญหาเมื่อถูกล้วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีการใช้วิธีการเผชิญปัญหาไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของไทย⁴ โดยมีการใช้ทั้งรูปแบบมุ่งเน้นอารมณ์และมุ่งเน้นการแก้ปัญหา จากผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่านักศึกษาในแต่ละเพศมีการใช้วิธีการเผชิญปัญหาทั้ง 2 รูปแบบ ซึ่งในการเลือกวิธีการเผชิญปัญหาอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยเกี่ยวกับระดับความรุนแรงของพฤติกรรมที่ได้รับ⁷ โดยเมื่อถูกล้วงละเมิดทางเพศด้วยวาจา มักที่จะใช้การหลีกเลี่ยงหรือไม่ตอบโต้ แต่หากเป็นพฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศต่อร่างกายที่มีระดับความรุนแรงจึงจะใช้วิธีการแจ้งสถานศึกษา ผู้ปกครองหรือบุคคลใกล้ชิดให้ทราบ⁶ และวิธีที่นักศึกษานำมาใช้บ่อยที่สุดคือ ใช้วิธีดำเนินการร้องเรียนกับคณะหรือมหาวิทยาลัยเพื่อดำเนินการเอาผิดกับผู้กระทำ เนื่องจากมองว่าพฤติกรรมการล้วงละเมิดทางเพศที่ได้รับยังไม่รุนแรงและมักอ่อนแอเมื่อถูกล้วงละเมิดทางเพศ³ โดยสังคมไทยมองการถูกล้วงละเมิดทางเพศเป็นเรื่องที่น่าอับอาย หากนำเรื่องไปร้อง

เรียนกับทางมหาวิทยาลัยหรือดำเนินคดีแล้วอาจเกิดความเสียหายต่อตนเอง² ประกอบกับข้อกฎหมายไทยยังไม่ระบุรูปแบบการล่วงละเมิดทางเพศที่ชัดเจน ครอบคลุมและมีการระบุบทลงโทษที่ยังไม่รุนแรงเด็ดขาด เมื่อเทียบกับกฎหมายในต่างประเทศ^{20,21}

4. ผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในจังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาได้รับผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศไม่แตกต่างกันและได้รับผลกระทบในทุกด้าน โดยพบผลกระทบในด้านความรู้สึกและจิตใจมากที่สุด ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยทั้งในไทยและต่างประเทศ เช่น อรพินทร์ ชูชม นพวรรณ โชติบัณฑิต และอัจฉรา สุขารมณี³ พบว่า ส่งผลกระทบต่อด้านความรู้สึกและจิตใจมากที่สุด โดยนักศึกษาส่วนใหญ่รู้สึกไร้ค่า ร้อยละ 80.8 การศึกษาของ Hill and Silva¹ พบว่า นักศึกษาอเมริกันได้รับผลกระทบด้านจิตใจจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศมากที่สุดคือ รู้สึกอึดอัด ร้อยละ 45 และการศึกษาของ Equal Opportunities Commission¹⁰ ก็พบว่า นักศึกษาฮ่องกง รู้สึกโกรธมากที่สุด ร้อยละ 53 ภายหลังจากถูกล่วงละเมิดทางเพศ และเนื่องจากผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตเป็นปัญหาที่รุนแรงและนำไปสู่การเป็นโรคทางจิตเวชได้ นั้นจากการศึกษาในครั้งนี้ เมื่อทำการวิเคราะห์แยกเพศ พบว่า นักศึกษาเพศหญิงและเพศทางเลือกที่เคยถูกล่วงละเมิดทางเพศได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิต โดยที่นักศึกษาเพศชายไม่พบ จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าเพศหญิงและเพศทางเลือกเป็นเพศที่สังคมมองว่าหากถูกล่วงละเมิดทางเพศและเกิดการฟ้องร้องดำเนินคดีจะทำให้เกิดความอับอายต่อตนเอง^{2,12} ซึ่งเมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศเพศหญิงและเพศทางเลือกมักจะอยู่ในสภาวะอดทน ยินยอมรับสภาพ^{3,5} และเพศทางเลือกถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ มีความสัมพันธ์กับเพศวิถีที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคม คนกลุ่มนี้มักถูกตีตราเมื่อเกิดปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ^{12,19} ซึ่งหากปรับตัวไม่ได้ก็จะทำให้เกิดความเครียดเรื้อรัง ประกอบกับหากมีการใช้วิธีการเผชิญปัญหาทางด้านอารมณ์อยู่บ่อยครั้งจะมีความสัมพันธ์กับปัญหาสุขภาพจิต เช่น วิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า จนนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้^{14,23}

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการศึกษาพบว่าเพศทางเลือกล่วงละเมิดทางเพศมากกว่าเพศหญิงและเพศชาย ควรมีการปลูกฝังเรื่องค่านิยมความเสมอภาคทางเพศ เพื่อไม่ให้เกิดการตีตราเพศทางเลือก

2. สถานศึกษาควรร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ทางสุขภาพจิต เพื่อเฝ้าระวังและตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาช่วยเหลือกับกลุ่มนักศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาถึงลักษณะของผู้กระทำ เช่น ความแตกต่างด้านเพศ อายุ อาชีพ ปัจจัยจูงใจให้มีพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศ เพื่อเป็นข้อมูลต่อการวางแผนดำเนินการป้องกันกับปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศกับกลุ่มนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย บุคลากรมหาวิทยาลัยและศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านเพศภาวะและสุขภาพสตรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่สนับสนุนทุนการทำวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Hill C, Siva E. Drawing the line: Sexual Harassment On Campus. The American Association of University Women Educational Foundation. American Association of University Women. recent study on sexual harassment at colleges and universities. Washington DC. American Association of University Women ; 2006.
- The National Union of Students. 2014. NUS: Sexual Harassment 'rife' on campus. (Online) 2014 (cite 2015 october 25). Available from <https://www.timeshighereducation.com/news/nus-sexual-harassment-rife-on-campus/2015731.article>
- Creaser, Fiona. Sexual Harassment on College Campuses in Japan: An investigation of Actual conditions. Durham theses. Durham University. (Online) 2007 (cite 2014 August 20). Available from <http://etheses.dur.ac.uk/1924/>

4. อรพินทร์ ชูชม, นพวรรณโชติบัณฑิต, อัจฉรา สุขารมณ. การรับรู้การล่วงละเมิดทางเพศของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. วารสารพฤติกรรมศาสตร์ 2548; 11 (1): 35-50.
5. ชลธิชา ทิพย์ประทุม, พิทักษ์ ศิริวงศ์. การคุกคามทางเพศกลุ่มชายข้ามเพศ: การศึกษาเพื่อสร้างฐานราก. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2558; 10 (3): 105-113.
6. กฤตยา อาชวนิจกุล. ความรุนแรงทางเพศในสังคมไทยและข้อเสนอเชิงนโยบาย. (ออนไลน์) 2551 (อ้างเมื่อ 20 สิงหาคม 2558). จาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/Contents/Books/FullText/2009/397-Understand-Solve-Sexual-Violence-Chapter1.pdf>
7. มติชนออนไลน์. ลดละเมิดทางเพศตั้งศูนย์ร้องเรียนในสถานศึกษา. (ออนไลน์) 2556 (อ้างเมื่อ 1 สิงหาคม 2556). จาก <http://www.matichon.co.th/news>.
8. Rajoura OP, Kumari, A, Srivastava S. Sexual Harassment and Mental Health. Delhi Psychiatry Journal 2012; 15(1): 1529-36.
9. จิตติมา ทรงมัจฉา, วิมลนันท์ พุฒินิซพงษ์, ยาใจ สิทธิมงคล. การประเมินการถูกล่วงละเมิดทางเพศในเด็กและวัยรุ่น. วิธีการประเมินตามหลักฐานเชิงประจักษ์. วารสารสภาการพยาบาล 2555; 27(3): 116-26.
10. Equal Opportunities Commission. Study on Students' Sexual Attitudes and Views on Sexual Harassment. Department of Special Education and Counseling The Hong Kong Institute of Education; 2013.
11. Axelrod. Hostile Hallways: Bullying, Teasing, and sexual Harassment in School. Washington DC: American Association of University Woman Educational Foundation; 2001.
12. พวงเพ็ญ นิกระโทก, เกษราวัลย์ นิลวางกูร. การทารุณกรรมในวัยรุ่นกะเทย. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ 2556; 31 (4): 61-69.
13. อัมพร ชำรงลักษณะ. การคุกคามทางเพศในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร: สาเหตุและข้อเสนอทางนโยบาย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 2552; (1): 31-47.
14. Collinsworth LL, Fitzgerald LF, Dragow F. In harm's way: factors related to Psychological distress following Sexual Harassment. Psychology of Women Quarterly 2009; 33(4): 475-90.
15. Menon A. University Students' Perspective of Sexual Harassment A Case Study of the University of Zambia. Medical Journal of Zambia 2009; 36(2): 85-91.
16. วรณชนก จันทชุม. การวิจัยทางการพยาบาล การเลือกตัวอย่างและการกำหนดขนาดตัวอย่าง. ขอนแก่น: ภาควิชาการศึกษาวิชาการศึกษาระดับปริญญาโท คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2545.
17. บุญใจ ศรีสถิตนรากร. การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย คุณสมบัตินักวิจัยเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2555.
18. ทิพวรรณ แซ่ป้ง. พฤติกรรมการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน: กรณีศึกษาพยาบาล โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2552.
19. บุษกร สุริยสาร. อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ประจำประเทศไทย กัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โครงการส่งเสริมสิทธิความหลากหลายและความเท่าเทียมในโลกของการทำงาน. กรุงเทพฯ : องค์การแรงงานระหว่างประเทศ; 2557.
20. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก. (ออนไลน์) 2546 (อ้างเมื่อ 20 สิงหาคม 2557) จาก http://www.ecpat-thailand.org/th/1_3.pdf
21. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 31. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ; 2556.
22. Cochran SD, Mays VM. Lifetime prevalence of suicide symptoms and affective disorders among men reporting same sex sexual partners results from NHANES III. Am J Public Health 2000; 20(9): 573-8.
23. มาโนช หล่อตระกูล, ปราโมทย์ สุขนิษฐ์. จิตเวชศาสตร์ รามาธิบดี. พิมพ์ครั้งที่ 3. ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ ; 2555.